

УДК 378.018.43:614.46

Кравченко Оксана

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО УКРАЇНИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

У статті з'ясовано, що в умовах карантинних обмежень єдиною прийнятною формою здобуття освіти виявилось дистанційне навчання, яке відповідає чинному законодавству, адже входить до переліку інституційних форм поряд з очною, заочною, мережевою тощо.

Кожен ЗВО в межах наданої автономії розробив та впровадив систему заходів щодо технологічного та технічного аспекту реалізації освітнього процесу в умовах карантину. У цьому контексті здійснений аналіз офіційних сайтів ЗВО на предмет узагальнення інноваційних практик та практичного досвіду, який може слугувати методичною основою для науково-педагогічних працівників щодо удосконалення та розширення форм та методів дистанційного навчання.

Поряд з різноманіттям форм провадження дистанційної освіти вирізняються спільні проблеми та виклики для ЗВО: суттєво збільшилося навантаження як викладачів, так і студентів; виявилася потреба інтенсивного навчання з використання дистанційних форм в освітньому процесі; активізувалася робота та виявилось очевидним функціонування на базі ЗВО спеціалізованих центрів дистанційного навчання; поза увагою рекомендацій МОНУ залишається питання соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу тощо. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність психологічного супроводу, а саме потребує технологічного вирішення можливість його здійснення он-лайн або віддалено, забезпечення зв'язку, взаємодії та підтримки студентів під час навчання, особливо, в умовах невизначеності. Суттєвої уваги потребують студенти з особливими освітніми потребами як щодо соціально-психологічного супроводу, так і підтримки у дистанційному навчанні.

Розглянуто рекомендації світової спільноти щодо протікання освітнього процесу в умовах карантинних обмежень. Більшість міжнародних організацій здійснили заяви та оприлюднили низку рекомендацій для систем освіти, які можуть використати країни у прийнятті політичних рішень та впровадженню конкретних планів дій.

Ключові слова: дистанційне навчання; заклад вищої освіти; здобувачі вищої освіти; інклюзія; карантин; соціальні медіа; якість освітніх послуг.

Постановка проблеми. 12 березня 2020 р. для всіх закладів освіти України був оголошений карантин через епідемію коронавірусної інфекції (COVID-19)

(Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, 2020), що зумовив нові виклики для педагогічної громадськості. Ці виклики пов'язані з організацією освітнього процесу, який відбувається виключно дистанційно.

Зкладам вищої освіти надається автономія у визначенні формату проведення дистанційних занять та обрання інформаційних технологій навчання (Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19, 2020). Головний орієнтир цих заходів – не лише своєчасне виконання вимог освітньої програми та навчального плану, а й отримання студентами результатів навчання. У цьому контексті кожен заклад вищої освіти зацікавлений у пошуках інноваційних форм дистанційного навчання, які забезпечать якість освітнього процесу, тим самим підсилять якість освітніх послуг ЗВО.

Згідно ЗУ «Про вищу освіту» освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

В умовах карантину у більшості традиційні науково-методичні і педагогічні заходи для студентів відбуваються в дистанційному режимі. Дистанційна форма здобуття вищої освіти відповідає чинному законодавству, адже входить до переліку інституційних форм поряд з очною, заочною, мережевою тощо. Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

Затребуваність дистанційної освіти виявилася очевидною в умовах карантинних обмежень, і врешті єдиною ефективною умовою провадження

освітнього процесу. Для кожного закладу вищої освіти це стало своєрідним «іспитом», випробуванням та точкою відліку у нових реаліях, коли можливості фізичного відвідування закладів освіти здобувачами обмежені або відсутні, традиційні інструменти навчання не можуть бути застосовані з причин непереборної сили (природні катаклізми, заходи карантинного порядку та інші форс-мажорні обставини).

Водночас, по завершенню навчального року в кожному ЗВО накопичений практичний досвід провадження дистанційного навчання, який потребує вивчення з одночасним виявленням недоліків та узагальненням кращих практик. Аналіз вітчизняного досвіду має відбуватися синхронно з міжнародним задля запозичення інноваційних досягнень в організації «безаудиторного» навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських вчених, які присвятили свої праці різним аспектам діяльності ЗВО – В. Андрущенко, Н. Дем'яненко, М. Згуровський, С. Калашнікова, Н. Коляда, В. Кремінь, В. Луговий, А. Сбруєва, Ж. Таланова, О. Ярошенко та ін.; питанням дистанційної освіти – А. Алексюк, В. Биков, І. Блощинський, П. Воловик, Ю. Жук, В. Колос, В. Кухаренко, І. Підласий, С. Мигович, В. Олійник, О. Овчарук, О. Собаєва та ін.

Автори К. Осадча, В. Осадчий, В. Круглик вивчали проблему аналізу можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій під час епідемій та їх ролі в організації навчального процесу в Україні в умовах карантину, спричиненого поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 (Осадча К., Осадчий В., Круглик В., 2020).

Л. Гулева та Я. Головка здійснили аналіз реалізованих в Україні ініціатив/проектів для молоді та осіб з інвалідністю з використанням соціальних медіа. Встановили, що наявність у молодій людини цифрових навичок роботи з соціальними медіа визначатимуть потенціал інклюзивності громадянина, можливості його участі в економічних та суспільних процесах, а також впливатиме на його конкурентоспроможність на ринку праці (Гулева Л., Головка Я., 2020).

Заслуговують на увагу результати діяльності відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук, зокрема методичний посібник «Психологічна профілактика і гігієна особистості у протидії пандемії COVID-19».

Разом з тим, всебічної уваги науковців продовжують потребувати питання: організаційної, нормативної, технологічної, оціночної складових дистанційного навчання в умовах пандемій; доступності та інклюзивності процесу здобуття вищої освіти в таких умовах; соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу, в тому числі студентів з особливими освітніми потребами тощо.

Мета статті – визначити організаційно-змістові засади дистанційного навчання у ЗВО України в умовах карантинних обмежень, схарактеризувати зарубіжний досвід та виокремити кращі практики, узагальнити рекомендації для удосконалення дистанційного навчання, в тому числі для студентів з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: аналіз українського законодавства у сфері освіти; моніторинг офіційних сайтів ЗВО щодо запровадження форм та методів дистанційного навчання в умовах карантину; узагальнення ідентифікованих питань з організації освітнього процесу в умовах карантинних обмежень, які потребують подальшого вирішення; вивчення рекомендацій світової спільноти щодо протікання освітнього процесу в умовах карантинних обмежень; висвітлення інтернет-ресурсів, які містять навчальний і дидактичний матеріал для педагогічної громадськості; опрацювання сайту Центру з контролю та профілактики захворювань в США, на якому розміщені вичерпні рекомендації для закладів вищої освіти «Сплануйте, підготуйте та реагуйте на коронавірусну хворобу 2019 року»; визначення основних напрямів психологічної допомоги учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання; проведено опитування серед здобувачів вищої освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини з метою вивчення ефективності дистанційного навчання, визначення кількісного та якісного показника

використання онлайн-ресурсів для отримання освіти, а також виявлення особливостей адаптації студентства до участі у культурно-дозвіллевій діяльності шляхом відвідування віртуальних екскурсій, музеїв, галерей та інших пам'яток архітектури.

Виклад основного матеріалу. За досить невеликий і в повному розумінні цього слова – екстремальний період карантинних обмежень, у ЗВО України накопичений досвід та кращі рішення здійснення освітнього процесу, які спричиненні наданою автономією згідно чинного законодавства. Відтак, МОНУ надає лише рекомендації щодо методичної підтримки з питань організації навчальних занять, оцінювання результатів навчання студентів із застосуванням інтернет-технологій, засобів телефонного зв'язку в дистанційному режимі (Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт).

У ході дослідження здійснений аналіз офіційних сайтів ЗВО на предмет узагальнення інноваційних практик та практичного досвіду, який може слугувати методичною основою для науково-педагогічних працівників щодо удосконалення та розширення форм та методів дистанційного навчання.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського» постійно публікує результати досліджень Світового центру даних «Геоінформатика і сталий розвиток» при університеті ймовірних фаз подальшого розвитку коронавірусної інфекції в Україні, а також заходи та рекомендації для студентів та працівників університету щодо захисту здоров'я і недопущення поширення COVID19 (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського». Офіційний сайт). Варто відзначити, що в цьому університеті відкрито сайт Платформи дистанційного навчання «Сікорський» (<https://www.sikorsky-distance.org/>).

У Київському національному університеті імені Т.Г. Шевченка відбулася презентація з реалізації проєкту «Цифровий університет. Університет у смартфоні», що був запроваджений завдяки співпраці Університету із технологічно-інноваційною компанією розробників платформи. На розгляд

університетської громади було представлено тестову версію платформи для дистанційного навчання Smart KNU (Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка. Офіційний сайт.). Варто відзначити, що на сайті розміщуються поради для учасників освітнього процесу від співробітників факультету психології та Української психологічної асоціації щодо збереження психічного здоров'я, рекомендації як впоратися із викликами в навчанні, пов'язаними із карантинном (<http://www.univ.kiev.ua/news/11025>; <http://www.univ.kiev.ua/news/11022>; <http://www.univ.kiev.ua/news/11036>).

У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» на сайті створена окрема рубрика «Коронавірус – новини та інформація для спільноти» (Національний університет «Києво-Могилянська академія». Офіційний сайт). Студентам університету для навчання надана можливість користуватися корпоративними сервісами НаУКМА. У межах соціально-психологічного супроводу психолог «могилянки» веде прийом студентів онлайн (<https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/360-coronavirus/novyny/4370-psykholoh-mohylianky-vede-pryiom-studentiv-onlain>).

Український католицький університет в умовах пандемії розпочав формулювати антикризові сценарії у навчанні. Адміністрація університету ініціювала створення трьох робочих груп – з фандрейзингу, внутрішнього економічного стану та з розробки антикризових сценаріїв розвитку вишу. Задля чого було проведено серію очних тренінгів та вебінарів для викладачів щодо основних можливостей та інструментів онлайн-навчання. На сайті представлено окрему закладку COVID-2019 (Український католицький університет. Офіційний сайт), де представлені розлогі статті про стан дистанційного навчання в університеті із вивченням думки як студентів, так і викладачів; обумовлено перспективні плани щодо виходу з карантину. Досвід УКУ вирізняється розробкою авторських вебінарів та відео-лекцій за освітніми програмами (<https://ucu.edu.ua/events/page/3/>).

На сайті Національного університету «Львівська політехніка» поряд із загальними рекомендаціями і заходами стартував конкурс есеїв «Пандемія і

стиль життя: виклики, загрози та нові можливості» (Національний університет «Львівська політехніка». Офіційний сайт). А до удосконалення дистанційного навчання залучаються не лише викладачі, а й студенти у межах реалізації проекту з креативних рішень (<https://lpnu.ua/news/2020/dystanciyne-navchannya-kreatyvni-rishennya-studentiv-institutu-kompyuternih-nauk-ta>).

У Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна створено оперативний штаб з метою оперативного реагування адміністрацією та службами університету на зміни ситуації щодо поширення гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV. Члени оперативного штабу, використовуючи актуальну інформацію, вживають необхідні заходи щодо дій адміністрації та служб університету з метою запобігання поширення гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Офіційний сайт). Водночас за ініціативи музею історії університету реалізовується проєкт «Карантин–2020: харківський досвід». Мета проєкту – створення унікального фонду матеріалів, що відображають досвід життя людей під час карантину: фотографії, аудіо-, відеоматеріали, речі, дописи в соціальних мережах, історії пошукових запитів/переглядів тощо (https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/univer_today/news?news_id=9692). Крім збирання матеріалів, науковими співробітниками музею історії університету передбачається дослідницький проєкт, присвячений переосмисленню досвіду життя людей під час карантину, зокрема визначенню їхніх ціннісних орієнтирів, життєвих та культурних практик, вивченню механізмів і форм адаптації до нового життя.

Поряд з унікальними практиками досвід ЗВО має спільні ознаки. Зокрема під час карантину дистанційне навчання відбувається з використанням не лише платформи Moodle, а й Google Class, проводяться індивідуальні консультації через СУЕНК, месенжер Viber, електронну пошту, телефонний зв'язок чи в режимі Zoom. Електронний розклад розміщується на офіційному сайті. Щоденно подається звітність щодо роботи викладачів та студентів у системі

MOODLE, а також забезпечується контроль за організацією роботи викладачів в режимі он-лайн відповідно до розкладу. Інформування студентів щодо організації освітнього процесу відбувається через оголошення, розміщення наказів про завершення навчального року та підготовку до державної атестації.

Поряд з різноманіттям форм провадження дистанційної освіти вирізняються спільні проблеми та виклики для ЗВО, які спробуємо узагальнити: суттєво збільшилося навантаження як викладачів, так і студентів; виявилася потреба інтенсивного навчання з використання дистанційних форм в освітньому процесі; чуттєвою виявилася проблема для студентів із сільської місцевості, які не мають доступу до мережі інтернет, відповідно перебувають у нерівних умовах з іншими учасниками освітнього процесу; активізувалася робота та виявилось очевидним функціонування на базі ЗВО спеціалізованих центрів дистанційного навчання; суттєвого рішення потребують специфічні спеціальності щодо виконання вимог освітніх програм у дистанційній формі (наприклад, спеціальності, заняття з яких передбачають використання лабораторного устаткування тощо); доцільно адаптувати завдання для проходження практики; подальшого вивчення потребують питання критеріїв оцінювання в умовах дистанційного навчання; існує проблема з розробки системи ідентифікації учасників освітнього процесу; неможливість контролювати рівень засвоєння вивченого матеріалу студентами; потребує вивчення впливу дистанційного навчання на психофізіологічний стан учасників освітнього процесу; поза увагою рекомендацій МОНУ залишається питання соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу.

Це далеко не повний перелік ідентифікованих питань з організації освітнього процесу в умовах карантинних обмежень, які потребують подальшого вирішення. Узагальнення цих питань дає можливість зробити висновок, що більшість університетів були підготовлені до дистанційного навчання, а не готові. Проте за короткий час у межах наданої автономії кожен ЗВО торував свій шлях, обґрунтовуючи та практично впроваджуючи умови ефективного функціонування дистанційного навчання, задля вчасного виконання навчальних

планів і програм навчальних дисциплін, організації освітнього процесу та здійснення контролю за виконанням освітніх програм.

Спробуємо розглянути рекомендації світової спільноти щодо протікання освітнього процесу в умовах карантинних обмежень. Більшість міжнародних організацій здійснили заяви та оприлюднили низку рекомендацій для систем освіти, які можуть використати країни у прийнятті політичних рішень та впровадженню конкретних планів дій. Основне питання порядку денного систем освіти багатьох країн – це організація навчання онлайн для всіх, хто навчається, та мобілізація всіх людських освітніх ресурсів для цього процесу (Овчарук, О.В., 2020).

Метою освітньої програми Ради Європи є підтримка країн членів у розробленні політики, законодавства та поширенні кращих практик з огляду на якість, інклюзивність та вільність від корупції у системах освіти (Овчарук, О.В., 2020).

Відділ освіти Організації економічного співробітництва та розвитку оприлюднив відповідь на ситуацію, що склалась у державах в системах освіти, коли заклади опинились перед викликами організації дистанційного навчання. Використання онлайн-платформ під час закриття шкіл та університетів: В умовах необхідного закриття навчальних закладів необхідно мобілізувати різні форми використання Інтернету для освіти та освітніх ресурсів. Важливо використовувати онлайн платформи для організації дистанційного навчання. Потрібно розробляти нові онлайн платформи для навчання (віртуальні аудиторії). Важливим є партнерство з приватними освітніми платформами. Співпрацюйте на міжнародному рівні для узагальнення існуючих освітніх ресурсів в Інтернеті. Використовуйте всі необхідні електронні засоби. Надати вчителям можливості цифрового навчання (Овчарук, О.В., 2020).

Організація економічного співробітництва та розвитку оприлюднила Рамкові настанови щодо відповіді освіти на пандемію COVID-19 2020 року, що базуються на зібраних даних в межах останнього дослідження PISA3 , у доповіді описуються проблеми, з якими стикаються різні системи освіти в аспекті освіти

онлайн. Відсутність цілеспрямованої та ефективної стратегії для захисту можливості навчатися протягом цього періоду призведе до значних втрат у навчанні для здобувачів освіти. Виокремлено три шляхи, як пандемія коронавірусу могла б змінити освіту: Пандемія коронавірусу змінила освіту мільйонів по всьому світу. Нові рішення в галузі освіти можуть принести дуже потрібні інновації. Враховуючи цифровий розрив, нові зміни в підходах до освіти можуть розширити прогалини в рівному доступі до освіти. Відповідно простежуються три тенденції, які можуть торкатись майбутніх трансформацій: 1. Освіта – «підштовхнута» до змін - може призвести до дивовижних нововведень. 2. Державно-приватне освітнє партнерство може набути великого значення. 3. Цифровий розрив може збільшитись (Овчарук, О.В., 2020).

Заслуговує на увагу дослідження українських вчених, які здійснили аналіз пошукових систем щодо цієї проблеми, та виділили найбільш значущі інтернет-ресурси, зокрема: 1) веб-сторінки, що надавали статистичні дані щодо поширення епідемії; 2) веб-сторінки сайтів новин про освітні та культурні можливості під час карантину; 3) повідомлення світових бібліотек, платформ дистанційних курсів, університетів про відкритий доступ до підручників, курсів; 4) новинні повідомлення про досвід та результати організації дистанційного навчання у закладах освіти; 5) новини щодо дій офіційних органів влади для організації дистанційного навчального процесу (Осадча К., Осадчий В., Круглик В., 2020). Узагальнення результатів пошуку й аналізу інформаційних ресурсів, повідомлень у пошті та соціальних мережах дозволило класифікувати їх за кількома ознаками: 1. За платформою: - хмарні (Google Документи), - мережні (веб-сайти, веб-платформи, Інтернет-сервіси), - бази даних (Web of Science, Scopus). 2. З сферою діяльності: - наукові (Web of Science, Scopus), - офіційні (сайти державних органів влади), - соціальні (соціальні мережі), - новинні (сайти новин). 3. За призначенням: - широкому загалу, - освітянам, - науковцям, - батькам, - дітям, - посадовцям (Осадча К., Осадчий В., Круглик В., 2020).

Встановлено, що найбільш оперативними виявилися інформаційні розсилки таких ресурсів: - Clarivate.com – ресурс компанії Clarivate Analytics, що

надає послуги у сфері наукових та академічних досліджень; - Naurok.com.ua – розсилка сайту для вчителів «На Урок!»; - Code.org – ресурс некомерційної організації Code.org®, що присвячений вивченню інформатики; - Freecodecamp.org – розсилка сайту навчання програмування freeCodeCamp; - Ted.com – розсилка сайту конференцій та підкатів TED; - Csend.com – ресурс міжнародної асоціації Computer Science Teachers; - Освіта.ua – розсилка сайту Освіта.ua; - Twiducate.com – платформа для створення соціальної мережі для шкіл; - Edutoria.org – розсилка сайту підтримки новітніх освітніх стратегій Edutoria; - Lektorium.tv – розсилка сайту просвітницького проекту «Лекторіум» (Осадча К., Осадчий В., Круглик В., 2020).

На сайті Центру з контролю та профілактики захворювань в США розміщені вичерпні рекомендації для закладів вищої освіти «Сплануйте, підготуйте та реагуйте на коронавірусну хворобу 2019 року» (Центр з контролю та профілактики захворювань в США. Офіційний сайт). Рекомендації містять план дій у ситуаціях, що склалася в університетах під час карантину, настанови щодо дотримання правил безпеки та дезінфекції навчальних приміщень, тимчасові рекомендації для менеджерів вищої освіти, поради щодо здоров'я для учасників освітнього процесу у будь-який час та зокрема дій під час епідемії, рекомендації для студентських подорожей, методичні рекомендації для викладачів тощо:

1. Рекомендації дають змогу зрозуміти, як запобігти передачі COVID-19 серед студентів, викладачів та співробітників. Вони також спрямовані на те, щоб допомогти ЗВО швидко реагувати, якщо буде виявлено випадок або якщо він розповсюджений у межах спільноти, в якій знаходиться університет. Водночас включає пропозиції, щоб допомогти менеджерам освіти планувати безперервність викладання, навчання та досліджень, якщо існує поширення COVID-19 у громаді та вирішення проблем, пов'язаних із стигмою, пов'язаною із COVID-19.

2. У разі виявлення випадку зараження потрібно негайно звернутися до місцевих служб охорони здоров'я, які допоможуть адміністраторам визначити

хід дій для свого ЗВО. Саме ці служби мають визначити щодо тривалості та масштабів припинення занять, закриття будівель та споруд, а також скасування подій та діяльності повинні складатися в кожному конкретному випадку, використовуючи найновішу інформацію про COVID-19 та конкретні випадки в громаді.

3. Детальна інформація наявна щодо правил дезінфекції приміщень та особистої гігієни.

4. ЗВО повинні реалізувати стратегії продовження освіти та інші пов'язані з цим заходи підтримки студентів, забезпечити безперервність освіти та досліджень. Особливо важливо реалізовувати плани електронного навчання та варіанти дистанційного навчання, як це можливо та доцільно. Доцільно використовувати існуючу інфраструктуру та сервіси (наприклад, Blackboard, Skype, Zoom) для підтримки ефективного переходу від аудиторних до дистанційних форматів. Це може включати використання таких стратегій, як реєстрація на курси, он-лайн доступ до записаних лекцій, а також заняття в прямому ефірі.

5. Наступна перспектива – як перетворити лекції «віч-на-віч» в онлайн-лекції та як навчити викладачів для цього. Як відстежувати технічні проблеми, з якими вони стикаються з обмеженою підтримкою ІТ та персоналом. Як вирішувати питання можливої відсутності доступу студентів до комп'ютерів та Інтернету вдома або у тимчасовому житлі. Потребують трансформації послуги онлайн-бібліотеки, доступність до друкованих матеріалів в Інтернеті, соціально-психологічна підтримка через телефон або через Інтернет, міжособистісне спілкування навчальних групи за допомогою цифрових медіа.

6. Потрібно створити умови безпечного проживання студентів у гуртожитках.

7. Рекомендації стосуються забезпечення безперервності програм харчування. Цей процес має відбуватися за обов'язкової консультації з місцевими службами охорони здоров'я.

8. Потребує адаптація медичних, соціальних та психологічних послуг здобувачам вищої освіти до карантинних умов, а також правила цивільного захисту. Потребує розробка планів та стратегій для повідомлення точної та своєчасної інформації спільноті ЗВО, що передбачає обмін інформацією з персоналом, студентами та викладачами, не збільшуючи страх та стигму. Інформування громади з точною інформацією може протидіяти поширенню дезінформації та зменшити потенціал страху та стигми. Постійне інформування про стан справ має бути обов'язковим.

9. Актуальним є здійснення інформаційно-просвітницької компанії додод правил поведінки та особистої гігієни в умовах поширення коронавірусу. Має бути наявна загальна інформація, щоб допомогти студентам, персоналу, викладачам та їхнім родинам зрозуміти COVID-19 та кроки, які вони можуть вжити для захисту себе.

10. Потребують перегляду заходи контролю студентів та викладачів в умовах карантинних заходів. Потрібно переглянути звичні підходи до обліку відвідувань занять серед студентів, співробітників та викладачів. Доцільно визначити, який рівень прогулів порушить наступність викладання, навчання та наукових досліджень.

11. Адміністрація ЗВО та окремих навчальних підрозділів (факультетів, кафедр) має переглянути доцільність та масштаб проведення групових або масових зборів та заходів. Забезпечити потрібно чітке розуміння всіх майбутніх зустрічей та великих подій (наприклад, посвята у студенти, спеціальних виступів, спортивних змагань, урочистостей із нагородами). Можливо, деякі з них варто скасувати. Спільно із службами охорони здоров'я потрібно виробити найоптимальніший формат проведення найважливіших.

12. Детального вивчення та узагальнення вимагає реалізація декількох стратегій соціального дистанціювання в умовах закладу вищої освіти.

13. Дистанційне навчання не позбавляє право здобувачів освіти на культурний розвиток, на заходи соціокультурного спрямування, оздоровчого та соціально-виховного характеру.

Вивчення і врахування кращого зарубіжного досвіду є обов'язковою умовою трансформаційних процесів в освіті в умовах пандемії. Цей досвід доцільно адаптувати до реалій українського суспільства та інтегрувати у практику діяльності закладів вищої освіти.

Поряд з організаційними засадами забезпечення неперервності освітніх процесів важливо, щоб поза увагою освітніх менеджерів, викладачів не залишилося питання соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу. Ситуація навколо поширення COVID-19 деструктивно впливає на психофізіологічний стан людини. Очікування зараження хворобою себе або близьких, яка має потенційно смертельно небезпечні ускладнення, виступає суттєвим стресовим фактором (Бойко О.М., Медведева Т.И., Ениколопов С.Н., Воронцова О.Ю., Казьмина О.Ю., 2020).

У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність психологічного супроводу, а саме потребує технологічного вирішення можливість його здійснення он-лайн або віддалено, забезпечення зв'язку, взаємодії та підтримки студентів під час навчання, особливо, в умовах невизначеності. Доцільними є просвітницькі заходи щодо представлення повної інформації про особливості пандемії, викликані хворобою COVID-19, представлені рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та національні заходи щодо протидії поширенню епідемії, а також інша інформація, що пов'язана із цим захворюванням. Це можуть бути зроблені окремі розділи на сайтах або цілі сайти, присвячені інформації, що стосується пандемії та її наслідків.

До того ж виявляється високий рівень потреби у психологічній допомозі, пов'язаній з підвищенням рівня стресу, посилення психопатологічної симптоматики, зниження можливості адекватно справлятися зі стресом. Така допомога потрібна як в індивідуальній психологічній роботі, так і в сфері психологічної просвіти. Відтак виокремлені напрямки роботи психологів щодо психопрофілактики: 1) профілактика суїцидальної поведінки; 2) відновлення життєвої перспективи; 3) навчання навичкам емоційної саморегуляції;

4) надання цифрових альтернатив для звичного дозвілля; 5) розробка і популяризація доступних форм активного самооволодіння; 6) розробка рекомендацій для нормалізації сну; 7) робота з перфекціонізмом; 8) посилення офіційної емоційної підтримки людям, які дотримуються рекомендованих заходів протидії пандемії (Бойко О.М., Медведева Т.И., Еніколопов С.Н., Воронцова О.Ю., Казьміна О.Ю., 2020).

Суттєвої уваги потребують студенти з особливими освітніми потребами як щодо соціально-психологічного супроводу, так і підтримки у дистанційному навчанні. Разом з тим, інформаційно-цифрові технології дають можливість подолати ізоляцію, в умовах карантину необхідну як міру попередження повсюдного поширення інфекції, а з іншого – територіальні, часові, соціальні, психологічні, фінансові та інші бар'єри, чого не можна так легко досягнути у реальному житті поза інтернет ресурсами. Відтак, можна говорити про те, що дистанційне навчання є інклюзивним і потребує технологічних рішень щодо форм і методів роботи.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створено Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів», метою якого є консолідація зусиль відповідних структурних підрозділів університету, залучених органів виконавчої влади та громадських організацій, спрямованих на соціально-педагогічну підтримку осіб з обмеженими можливостями щодо їх адаптації до студентського та педагогічного колективу, інтеграції у освітнє та соціальне середовище, на створення умов для саморозвитку та самореалізації, розвиток соціальної активності, автономності, відповідальності та мобільності осіб з особливими потребами.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» від 10 липня 2019 року №635 на факультеті соціальної та психологічної освіти УДПУ імені Павла Тичини створено три інклюзивні групи. Затверджене Положення про команду психолого-педагогічного супроводу студента з особливими освітніми

потребами в закладі вищої освіти. Відповідно до якого розроблені індивідуальний навчальний план та індивідуальна освітня програма студента з ООП. До складу Команди супроводу студента з ООП входять як постійні учасники (з числа адміністрації факультету, куратор групи, науково-педагогічні працівники, психолог, реабілітолог та батьки або законні представники студента з ООП тощо), так і залучені фахівці (медичний працівник закладу освіти, сімейний лікар, реабілітолог, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо).

Ефективними такі форми роботи виявилися в умовах карантинних обмежень. Студенти з ООП під час дистанційного навчання отримують постійний супровід, відповідно адміністрація факультету володіє достовірною та широкою інформацією про їх становище. Тим самим університет забезпечує дієву систему соціально-психологічного супроводу усіх учасників освітнього процесу, що є важливим складником освітніх послуг.

Надання освітніх послуг та забезпечення їх якості передбачає постійне вивчення думки отримувачів цих послуг – студентів. Особливо у такі кризові періоди, які виявляються справжнім випробуванням для ЗВО. І настільки швидко вони реагують на зміни, тим самим виявляється рівень та якість організації освітнього процесу.

Закладам варто проводити внутрішні опитування викладачів та студентів щодо процесу дистанційного навчання та своєчасно реагувати на виклики, які можуть виявити результати опитувань. Це дозволить уникнути перевантажень студентів та викладачів, підвищити зручність дистанційного навчання, а також своєчасно забезпечити технічний супровід усіх учасників освітнього процесу.

З метою вивчення ефективності дистанційного навчання, визначення кількісного та якісного показника використання онлайн-ресурсів для отримання освіти, а також виявлення особливостей адаптації студентства до участі у культурно-дозвіллевій діяльності шляхом відвідування віртуальних екскурсій, музеїв, галерей та інших пам'яток архітектури було проведено опитування серед здобувачів вищої освіти Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини, вибірка склала 138 осіб, серед них 8 осіб (5,8%) мають інвалідність. Вікова категорія респондентів від 16 до 35 років. За статтю розподіл був наступний: 87,7%-жіноча, 12,3%- чоловіча.

Важливим є кореляція відповідей студентів з нормотиповим розвитком та тих хто має інвалідність. На питання «Чи слідкуєте Ви за статистикою та новинами стосовно COVID-19» 50,8% респондентів відповіли що слідкують щодня, 41,5% слідкують за інформацією в офіційних соц.мережах МОЗ України, 9,2% не цікавляться інформацією, яка стосується COVID-19. Варто відзначити, що серед студентів з інвалідністю, які щодня слідкують за новинами складає 78%, і лише 6% не слідкують за цією інформацією.

Щодо ставлення до карантину, та обмежувальних заходів, які введені в зв'язку з COVID-19 повністю підтримують 58,5% респондентів, частково підтримують 34,5%, та ігнорує правила карантину 3,1%. Серед студентів з інвалідністю показники відрізняються: 75% підтримуються обмежувальних заходів в повній мірі, 25% притримуються частково.

Важливим було визначити дотримання карантинних заходів, зокрема принципу самоізоляції, використання захисної маски та антисептика, регулярної перевірки власного здоров'я, дезінфекції предметів/поверхонь, 64,6% студентів дотримуються всіх необхідних заходів, 33,8% дотримуються частково, 1,5% не дотримуються взагалі, варто відзначити що студенти з інвалідністю 100% притримуються необхідних заходів.

Аналіз та щоденний перегляд новин, їх ставлення до карантину та дотримання обмежувальних заходів серед студентів з інвалідністю, свідчить про їх піклування про своє здоров'я, важливість бути поінформованими щодо симптомів вірусу та шляхів лікування та страх перед вірусом.

Зважаючи на відсутність традиційного навчання та збільшення кількості вільного часу у студентської молоді, вважаємо за необхідне визначити основні форми занять та захоплень під час карантину. Серед найпоширеніших відповідей варто відзначити дистанційне навчання, допомога батькам, читання, перегляд улюблених фільмів/серіалів, заняття спортом, рукоділлям проходження курсів з

вивчення іноземних мов та покращення навичок проєктного менеджменту, командотворення та фасилітації. У студентів, які мають інвалідність, переважає навчання, читання та перегляд фільмів.

89,2% студентів знають про наявність онлайн платформ, які спрямовані на навчання, серед найпоширеніших (можливість обрання декількох варіантів відповідей): Duolingo(42,9%), Prometheus(33,3%), TED(22,2%), Coursera(14,3%), EdEra (14,3%), ZOOM(34,3%), інші ресурси (29,3%). Також для отримання неформальної освіти використовуються можливості Instagram, YouTube, Facebook, Tik Tok, WeChat, Messenger, WhatsApp, Telegram, адже 56,9% студентів підписані на корисні акаунти, які дозволяють їх розвиватися, або знаходити цікаву для себе інформацію. Студенти з інвалідністю в повну міру використовують можливості онлайн середовища, адже черпають інформацію з навчальних акаунтів та дізнаються цікаву для себе інформацію за допомогою YouTube та Instagram. Найпопулярнішим стали Prometheus(89%) та Duolingo(48,5%).

Інформація, яка засвоюється за допомогою онлайн сервісів та платформ для дистанційного навчання для 55,1% студентів є достатньою, 10,9% вважає що засвоює інформацію на високому рівні, а % запам'ятовування складає більше 80%, 29,7% респондентів визнали, що для них таке навчання є важким і вони майже не засвоюють інформацію, що пов'язано з важким матеріалом(26,5%), незрозумілими поясненнями від лектора(10,9%) та труднощами у сприйнятті інформації за допомогою вебінарів та онлайн лекцій(44,3%). Для 18,3% не вистачало фідбеку від лектора під час перегляду лекцій, та турбувало неможливість отримати відповіді на питання, які виникали.

Велика роль під час карантину у студентської молоді відводиться отриманню неформальної освіти, адже 68,5% регулярно відвідують вебінари, онлайн лекції, прями трансляції, серед студентів з інвалідністю показник складає 50%.

Важливо відзначити зацікавленість студентської молоді в тематичних вебінарах, які стосуються їх спеціальності(60,2%), що свідчить про свідомий

вибір майбутньої професії та прагнення саморозвиватися, для 32,2% важливим є отримання сертифікату про участь, адже для них це можливість отримати визнання серед однолітків, а також підкреслити їх індивідуалізм, самовпевненість і спрямованість до успіху.

Карантин став ідеальним часом для роботи над собою, своїми цінностями та захопленнями. Цікавою є різниця відповідей між студентами I-II курсу та III-IV курсу, адже 1 віддають перевагу навчанню за допомогою соціальних мереж, та наслідуванню, за період карантину 29% спробували себе у ролі блогерів, до карантину цей показник становив 14,1%. Для них важливо реалізувати себе, ставити свої правила, студенти у віці 16-18 років спробували себе у ролі волонтерів, активістів, захисників природи/тварин, для них важливі емоції та враження, можливість впливати та одразу бачити результат своєї діяльності. Кращий спосіб отримання інформації для них це подкасти та аудіо-лекції, адже за короткий період часу вони отримують максимум інформації не докладаючи зусиль.

У студентів III-IV курсу зберігається трохи інша динаміка, ця категорія надає перевагу вебінарам, бажано з інфографікою, аргументуючи це кращим запам'ятовуванням інформації. Їм важливий саморозвиток, власна цінність та можливість бути почутим, під час навчання віддають перевагу профільним напрямкам, аргументуючи це «важливістю під час майбутньої професійної діяльності», адже зазвичай теоретичної інформації отриманої в аудиторіях їм недостатньо.

Серед найпопулярніших сфер навчання іноземні мови, психологія, бізнес-освіта, саморозвиток, маркетинг, smm, копірайтинг, рерайтинг, генетика, робототехніка, біоінженерія, медицина, молодіжна робота, масова свідомість, спорт. Серед студентів з інвалідністю психологія (окрема військова), кулінарія, саморозвиток та інше.

З метою визначення популярності віртуальних екскурсій та подорожей варто визначити відвідуваність театрів, музеїв та галерей до періоду карантину. 32,3% респондентів часто відвідували музеї та театри, інколи відвідували 31,8%,

не відвідували взагалі 27,7%, 8,2% не визначились з відповіддю. Серед студентів з інвалідністю 75% відповіли «так». Щодо віртуального середовища, як способу відвідування музеїв та інших історичних та культурних пам'яток 9,2% відповіли, що регулярно користувалися такими сервісами ще до карантину та продовжують сьогодні, 4,6% студентів почали користуватись онлайн-сервісами під час карантину. Серед студентів з інвалідністю 25% відповіли що користувались ще до карантину та 25% почали використовувати під час карантину. Варто відзначити що серед студентів з інвалідністю 25% вважає, що такий вид діяльності дозволяє їм позбутися від почуття соціальної ізоляції, в порівнянні зі студентами з нормотиповим розвитком 26,2% підтримують це твердження. Серед поширених сервісів для віртуальних екскурсій Google Arts & Culture, Galerie d' Apollon, онлайн музеї, галереї світу та України.

Отже, аналізуючи результати дослідження варто відзначити збільшення рівня використання онлайн-ресурсів зокрема у сфері неформальної освіти та відвідування віртуальних екскурсій, що свідчить про сформовані цінності саморозвитку та самовдосконалення, успішну адаптацію до нових умов життя, які виникли у зв'язку COVID-19 та прагнення до повноцінної заміни втрачених можливостей за допомогою онлайн середовища. Стосовно порівняння відповідей студентів з інвалідністю та з нормотиповим розвитком то особливої різниці не прослідковується у зв'язку з однаковими умовами існування під час (принцип самоізоляції та спілкування в онлайн середовищі).

Але виникає острах щодо можливих наслідків повної самоізоляції та спілкування онлайн, відчуваючи всі переваги такого виду навчання та спілкування (швидкість, зручність, час на формулювання відповіді) є вірогідність, що після завершення карантину, певний % людей залишиться в повному онлайн-середовищі та почне уникати реального спілкування.

На думку О. Аврамчука [17] для успішної адаптації в віртуальному середовищі та уникненні негативних психічних явищ під час карантину варто наповнити час змістовними, ресурсними і ціннісними активностями, зокрема розподілити час роботи та відпочинку, уникати явища прокрастинації та

бездумного гортання стрічки соц.мереж. Використати цей час на саморозвиток та можливість відповісти на важливе питання «Хто Я?»).

Подальшого дослідження потребує питання зміни ціннісної орієнтації живого спілкування та пріоритету у спілкуванні за допомогою соціальних медіа та визначення динаміки після закінчення карантину.

Звертаємо увагу на дослідження Л. Гулевої та Я. Головка, які визначають для молоді людини з інвалідністю соціальні медіа як величезний перелік безкоштовних можливостей, які сприяють їх включенню у активне життя: джерело новин та інструмент для ефективного спілкування, самовираження та джерело розваг, потужні ресурси для самоосвіти, засіб пошуку роботи й майданчик для старту власного бізнесу, інструмент для формування особистого бренду та професійного розвитку. Більше того, на думку вчених, соціальні медіа мають величезний потенціал посилення інклюзивності українського суспільства, проте їх потенціал позитивного впливу реалізується неповною мірою через проблему доступності самих соціальних медіа для людей з інвалідністю. Кожна зі сфер діяльності молоді людини з інвалідністю (освіта, самовираження, спілкування, розваги, особисте життя, доступ до соціальних послуг, працевлаштування, підприємницька діяльність) стає доступнішою для молоді з інвалідністю завдяки соціальним медіа, але ця схема працює лише в тому випадку, коли стають доступними самі соціальні мережі: вказане стосується як наявності навичок для ефективного користування соціальними медіа, так і технічною їх доступністю (Гуляєва Л., Головка Я., 2020).

Очевидно, що нерівність може проявлятися у можливостях доступу до мережі інтернет (частіше це стосується студентів із сільської місцевості), рівнем комп'ютерної грамотності та оволодінні інформаційними компетентностями (актуальним є питання додаткового навчання та неформальної освіти), психофізіологічними можливостями студента з інвалідністю. Для осіб, які мають обмеження рухової діяльності, необхідним може бути оснащення додатковими технічними засобами, щоб особа могла самостійно використовувати нові технології (спеціальна мишка, клавіатура, засоби запису та відтворення звуку

тощо). Ізоляція та проблеми здоров'я все ще можуть заважати частині молодих людей з інвалідністю отримувати та засвоювати потрібну інформацію, користуватися засобами зв'язку на повну потужність, збагачувати свої знання чи інтегруватися в суспільство. Це явище відоме як цифрова нерівність – 80% інформації у світі створено англійською мовою, частина населення має обмежену доступність до інформаційних засобів, не має достатніх цифрових навичок, не готова та позбавлена можливості реалізувати весь потенціал соціальних медіа для свого життя (Гуляєва Л., Головка Я., 2020).

З цього випливає перспективний напрям діяльності ЗВО – формування у молоді з інвалідністю навичок ефективного використання соціальних медіа для активної участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, реалізації своїх прав та свобод людини й громадянина, через спілкування вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами (Гуляєва Л., Головка Я., 2020).

Активна діджиталізація та інформатизація життя молодих людей потребує впровадження системи заходів, що нівелюють негативний вплив соціальних медіа на ціннісні орієнтації, життєві цілепокладання. Адже поряд з беззаперечними перевагами, одночасно соціальні медіа несуть у собі й серйозні загрози для молоді, зокрема ризик втрати конфіденційної інформації та порушення приватності, загроза стати об'єктом для інформаційних маніпуляцій та шахрайських практик, втрата навичок традиційного живого спілкування і виникнення цифрової залежності (Гуляєва Л., Головка Я., 2020).

У 2019 р. в Законі України «Про освіту» з'являється поняття булінгу (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого (Закон України «Про освіту», 2017). ЮНІСЕФ визначає кібербулінг як цькування із

застосуванням цифрових технологій. Кібербулінг може відбуватися в соціальних мережах, платформах обміну повідомленнями (месенджерах), ігрових платформах та мобільних телефонах, зокрема через: поширення брехні або розміщення фотографій, які компрометують когось у соціальних мережах; повідомлення або погрози, які ображають когось або можуть завдати комусь шкоди (Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт).

Вищезначене потребує формування медіакультури серед студентської молоді та системного розвитку медіакомпетентності суб'єктів освітнього процесу в ЗВО задля протидії таких явищ як кібербулінг, грумінг, тролінг, цифрова деменція тощо. Відтак, медіаосвіта є важливою складовою модернізації освіти, яка сприятиме розбудові в країні інформаційного суспільства, розвитку економіки, становленню громадянського суспільства. Доцільними формами впровадження медіаосвіти є: включення окремих змістових модулів або освітніх компонентів; підготовка і видання для студентів навчально-методичних посібників і рекомендацій; організація і проведення конкурсів і фестивалів з медіатворчості; підтримка студентських медіаосвітніх ініціатив, акцій, рухів; проведення систематичного моніторингу розвитку медіакультури суб'єктів освітнього процесу.

Останнім часом прийнято низку міжнародних документів, що визначають нові тенденції і перспективи розвитку медіаосвіти в глобальному контексті, зокрема Декларацію ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (Фесс, 2011), Паризьку декларацію ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (2014). У 2010 р. схвалено Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні. Передбачено всебічно підготувати дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей. Реалізуючи цю Концепцію Міністерство освіти та науки затвердило всеукраїнський експеримент «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» для реалізації у школах в 2017–2022 рр. Проект було

доповнено заходами Українського медіаосвітнього консорціуму, який об'єднав низку громадських об'єднань, що розгортають медіапросвітницький рух в Україні (Гуляєва Л., Головка Я., 2020).

Висновки. В умовах карантинних обмежень єдиною прийнятною формою здобуття освіти виявилось дистанційне навчання, яке відповідає чинному законодавству, адже входить до переліку інституційних форм поряд з очною, заочною, мережевою тощо.

Кожен ЗВО в межах наданої автономії розробив та впровадив систему заходів щодо технологічного та технічного аспекту реалізації освітнього процесу в умовах карантину. У цьому контексті здійснений аналіз офіційних сайтів ЗВО на предмет узагальнення інноваційних практик та практичного досвіду, який може слугувати методичною основою для науково-педагогічних працівників щодо удосконалення та розширення форм та методів дистанційного навчання: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського», Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Український католицький університет, Національний університет «Львівська політехніка», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна тощо.

Поряд з різноманіттям форм провадження дистанційної освіти вирізняються спільні проблеми та виклики для ЗВО: суттєво збільшилося навантаження як викладачів, так і студентів; виявилася потреба інтенсивного навчання з використання дистанційних форм в освітньому процесі; активізувалася робота та виявилось очевидним функціонування на базі ЗВО спеціалізованих центрів дистанційного навчання; поза увагою рекомендацій МОНУ залишається питання соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу тощо.

Розглянуто рекомендації світової спільноти щодо протікання освітнього процесу в умовах карантинних обмежень. Більшість міжнародних організацій здійснили заяви та оприлюднили низку рекомендацій для систем освіти, які

можуть використати країни у прийнятті політичних рішень та впровадженню конкретних планів дій. Зокрема, схарактеризовано рекомендації для закладів вищої освіти «Сплануйте, підготуйте та реагуйте на коронавірусну хворобу 2019 року» Центру з контролю та профілактики захворювань в США, що містять настанови щодо дотримання правил безпеки, тимчасові рекомендації для менеджерів вищої освіти, поради щодо здоров'я у будь-який час та зокрема дій під час епідемії, рекомендації для студентських подорожей, методичні рекомендації для викладачів тощо. Вивчення і врахування кращого зарубіжного досвіду є обов'язковою умовою трансформаційних процесів в освіті в умовах пандемії. Цей досвід доцільно адаптувати до реалій українського суспільства та інтегрувати у практику діяльності закладів вищої освіти.

Поряд з організаційними засадами забезпечення неперервності освітніх процесів важливо, щоб поза увагою освітніх менеджерів, викладачів не залишилося питання соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність психологічного супроводу, а саме потребує технологічного вирішення можливість його здійснення он-лайн або віддалено, забезпечення зв'язку, взаємодії та підтримки студентів під час навчання, особливо, в умовах невизначеності. Суттєвої уваги потребують студенти з особливими освітніми потребами як щодо соціально-психологічного супроводу, так і підтримки у дистанційному навчанні.

У цьому розрізі проведене опитування серед студентів УДПУ імені Павла Тичини. Аналізуючи результати дослідження, варто відзначити збільшення рівня використання онлайн-ресурсів зокрема у сфері неформальної освіти та відвідування віртуальних екскурсій, що свідчить про сформовані цінності саморозвитку та самовдосконалення, успішну адаптацію до нових умов життя, які виникли у зв'язку COVID-19 та прагнення до повноцінної заміни втрачених можливостей за допомогою онлайн середовища. Стосовно порівняння відповідей студентів з інвалідністю та з нормотиповим розвитком то особливої

різниці не прослідковується у зв'язку з однаковими умовами існування під час (принцип самоізоляції та спілкування в онлайн середовищі).

Перспективними напрямками дослідження виступають питання розробки та впровадження дієвої системи дистанційного навчання в умовах ЗВО, визначення структурних компонентів цієї системи та основних суб'єктів, з'ясування технологічного рішення та технічного супроводу. Особливу увагу заслуговує аспект наукового обґрунтування програми навчально-методичної підтримки викладачів щодо широкомасштабного впровадження онлайн-технологій, підготовки до ґрунтовних змін у підходах до організації освітнього процесу та змін в кожній дисципліні, оволодіння відповідними методичними підходами, формуванням цифрової грамотності викладачів, розробки нових навчально-методичних матеріалів та критеріїв оцінювання студентів в умовах обмеження кількості аудиторних занять.

Бібліографічні посилання:

Аврамчук О. Як зберегти психічне здоров'я в умовах дистанційної роботи чи навчання. [Електронний ресурс]. Доступно: https://zaxid.net/blogi_tag50977/

Бойко О.М., Медведева Т.И., Ениколопов С.Н., Воронцова О.Ю., Казьмина О.Ю. «Психологическое состояние людей в период пандемии COVID-19 и мишени психологической работы». *Психологические исследования*.2020. Том 13. №. 70.

Гуляєва Л., Головка Я. «Соціальні медіа у житті молоді з інвалідністю в Україні: аналіз висвітлення проблеми у проектній діяльності та державній політиці». *Вісник АПСВТ*, 2020, № 1-2.

Закон України «Про вищу освіту» (2014). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Закон України «Про освіту» (2017). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка. Офіційний сайт. Доступно: <http://www.univ.kiev.ua/news/11021>

Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua>

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського». Офіційний сайт. Доступно: <https://kpi.ua/node/18047>

Національний університет «Києво-Могилянська академія». Офіційний сайт. Доступно: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/358-coronavirus>

Національний університет «Львівська політехніка». Офіційний сайт. Доступно: <https://lpnu.ua/news/2020/startuye-konkurs-eseviv-pandemiya-i-styl-zhyttya-vyklyky-zagrozy-ta-novi-mozhlyvosti>

Овчарук, О.В. *Newsletter # 3, 2020. Challenges and Responses of International Organizations to Overcome Educational Issues Caused by COVID-19* Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна. (Unpublished)

Осадча К., Осадчий В., Круглик В. «Роль інформаційно-комунікаційних технологій під час епідемій: спроба аналізу». *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Vol. 8, Issue 1, 2020.

«Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». *Постанова КМУ від 11.03.2020 р. № 211*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-p>

«Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19». Наказ МОН від 16.03.2020 р. № 406. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>

Український католицький університет. Офіційний сайт. Доступно: <https://ucu.edu.ua/cat/covid19/>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Офіційний сайт. Доступно: <https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/operatyvnyi-shtab>

Центр з контролю та профілактики захворювань в США. Офіційний сайт. Доступно: <https://www.healthypeople.gov/2020/tools-resources/evidence-based-resource/centers-disease-control-and-prevention-adolescent-and>

Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Доступно: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/colleges-universities/index.html>

References

Avramchuk O. Yak zberegy` psy`xichne zdorov'ya v umovax dy`stancijnoyi roboty` chy` navchannya. [Elektronny`j resurs]. Dostupno: https://zaxid.net/blogi_tag50977/

Bojko O.M., Medvedeva T.Y`., Eny`kolopov S.N., Voronczova O.Yu., Kaz`my`na O.Yu. «Psy`xology`cheskoe sostoyany`e lyudej v pery`od pandemy`y` COVID-19 y` my`sheny` psy`xology`cheskoj raboty». *Psy`xology`chesky`e y`ssledovany`ya*. 2020. Tom 13. No. 70.

Centr z kontrolyu ta profilaktyky` zaxvoryuvan` v SShA. Oficijny`j sajt.
Dostupno: <https://www.healthypeople.gov/2020/tools-resources/evidence-based-resource/centers-disease-control-and-prevention-adolescent-and>

Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Dostupno:
<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/colleges-universities/index.html>

Gulyayeva L., Golovko Ya. «Social`ni media u zhy`tti molodi z invalidnistyu v Ukraini: analiz vy`svitlennya problemy` u proektnij diyal`nosti ta derzhavnij polity`ci». *Visny`k APSVT, 2020, # 1-2.*

Ky`yivs`ky`j nacional`ny`j universy`tet imeni T.G. Shevchenka. Oficijny`j sajt.
Dostupno: <http://www.univ.kiev.ua/news/11021>

Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrainy`. Oficijny`j sajt. Dostupno:
<https://mon.gov.ua/ua>

Nacional`ny`j texnichny`j universy`tet Ukrainy` «Ky`yivs`ky`j politexnichny`j insty`tut imeni I. Sikors`kogo». Oficijny`j sajt. Dostupno: <https://kpi.ua/node/18047>

Nacional`ny`j universy`tet «Ky`yevy`-Mogy`lyans`ka akademiya». Oficijny`j sajt. Dostupno: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/358-coronavirus>

Nacional`ny`j universy`tet «L`vivs`ka politexnika». Oficijny`j sajt. Dostupno:
<https://lpnu.ua/news/2020/startuye-konkurs-eseyiv-pandemiya-i-styl-zhyttya-vyklyky-zagrozy-ta-novi-mozhlyvosti>

Osadcha K., Osadchy`j V., Krugly`k V. «Rol` informacijno-komunikacijny`x texnologij pid chas epidemij: sproba analizu». *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Vol. 8, Issue 1, 2020.

Ovcharuk, O.V. Newsletter # 3, 2020. Challenges and Responses of International Organizations to Overcome Educational Issues Caused by COVID-19
Insty`tut informacijny`x texnologij i zasobiv navchannya NAPN Ukrainy`, m. Ky`yiv, Ukraina. (Unpublished)

«Pro organizacijni zaxody` dlya zapobigannya poshy`rennyu koronavirusu COVID-19». Nakaz MON vid 16.03.2020 r. # 406. [Elektronny`j resurs]. Dostupno:
<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>

«Pro zapobigannya poshy`rennyu na tery`toriyi Ukrainy` gostroyi respiratornoyi xvoroby` COVID-19, spry`chy`nenoyi koronavirusom SARS-CoV-2». Postanova KMU vid 11.03.2020 r. # 211. [Elektronny`j resurs]. Dostupno:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-p>

Ukrayins`ky`j katoly`cz`ky`j universy`tet. Oficijny`j sajt. Dostupno:
<https://ucu.edu.ua/cat/covid19/>

Xarkivs`ky`j nacional`ny`j universy`tet imeni V.N. Karazina. Oficijny`j sajt.
Dostupno: <https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/operatyvnyi-shtab>

Zakon Ukrainy` «Pro osvitu» (2017). [Elektronny`j resurs]. Dostupno:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Zakon Ukrainy` «Pro vy`shhu osvitu» (2014). [Elektronny`j resurs]. Dostupno:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Organizational and content fundamentals of distance learning in Ukraine under conditions of quarantine restrictions

The article finds that under the conditions of quarantine restrictions, the only acceptable form of education was distance learning, which complies with current legislation, as it is included in the list of institutional forms along with full-time, part-time, online, etc.

Each free economic zone within the given autonomy has developed and implemented a system of measures on the technological and technical aspect of the implementation of the educational process in quarantine. In this context, the analysis of the official websites of the Free Economic Zone is carried out in order to generalize innovative practices and practical experience, which can serve as a methodological basis for research and teaching staff to improve and expand the forms and methods of distance learning.

Along with the variety of forms of distance education, there are common problems and challenges for free education: the workload of both teachers and students has increased significantly; there was a need for intensive training in the use of distance forms in the educational process; the work was intensified and it became obvious that specialized distance learning centers were functioning on the basis of the Free Economic Zone; the issue of social and psychological support of participants in the educational process, etc. is left out of the recommendations of the Ministry of Education and Science. In this context, the need for psychological support becomes especially relevant, namely the need for a technological solution, the possibility of its implementation online or remotely, providing communication, interaction and support to students during their studies, especially in conditions of uncertainty. Students with special educational needs both in terms of social and psychological support and support in distance learning need significant attention.

The recommendations of the world community on the course of the educational process in the conditions of quarantine restrictions are considered. Most international organizations have made statements and made a number of recommendations for education systems that countries can use to make policy decisions and implement concrete action plans.

Key words: distance learning; higher education institution; applicants for higher education; inclusion; quarantine; social media; quality of educational services.

Довідка про автора:

Кравченко Оксана

Доктор педагогічних наук, професор

Україна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
декан факультету соціальної та психологічної освіти

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

okskravchenko@ukr.net

0984216444

Довідка про автора (англійською):

Oksana Kravchenko

Professor,

Department of Social Education and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University, Uman,
Ukraine